

๑.๒๘ เพกา

ชื่อท้องถิ่น	ลิ้นฟ้า
ชื่ออื่นๆ	มะลิตไม้ มะลื่นไม้ ลิตไม้ (เหนือ) ลิ้นฟ้า (เลย) หมากลิ้นก้าง หมากลิ้นช้าง (ฉาน-เหนือ) กาโดโด้ง (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) ดอกกะ ตือกกะ ดุแก (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) เบโก (มาเล-นราธิวาส)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz
ชื่อพ้อง	-
ชื่อวงศ์	BIGNONIACEAE
ชื่อสามัญ	Broken Bones Tree

รหัสพรรณไม้ ๑-๖๓๑๑๙๐๖-๑๓-๐๒๘

จำนวนที่พบ ๑ ต้น

สถานภาพ (IUCN) พบทั่วไป (Least Concern: LC)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้น กิ่งผลัดใบหรือไม่ผลัดใบ สูง ๕-๑๒ เมตร เรือนยอดเล็ก กิ่งเปราะหักง่าย แตกกิ่งก้านน้อย ต้นที่มีอายุน้อยมีกิ่งใหญ่ตรงกลางกิ่งเดียว เปลือกเรียบ มีใบเป็นกลุ่มตรงกลาง คล้ายกับต้นปาล์ม ภายหลังจากออกดอก ลำต้นจะแยกเป็นกิ่งระเกะระกะ เปลือกต้น สีน้ำตาลครีมอ่อน หรือเทาอ่อน แตกเป็นสะเก็ดสีเหลี่ยม และผลของใบยาวถึง ๑๕๐ เซนติเมตร เกิดจากใบที่ร่วงไปแล้ว ลำต้นและกิ่งก้านมีรูระบายอากาศ กระจายอยู่ทั่วไป เปลือกลำต้นเรียบสีเทา มีรอยแผลเป็น จากการหลุดร่วงของใบ ใบประกอบแบบขนนก ๓ ชั้น ปลายคี่ ใบขนาดใหญ่ ยาว ๖๐-๒๐๐ เซนติเมตร เรียงตรงข้ามกันอยู่บริเวณปลายกิ่ง ใบย่อยรูปไข่ หรือรูปไข่แกมวงรี กว้าง ๔-๘ เซนติเมตร ยาว ๖-๑๒ เซนติเมตร ปลายยาว ขอบใบเรียบ ฐานใบสอบแคบ ใบเกลี้ยง หรือมีขนสีขาวสั้นๆ ด้านล่างท้องใบนวล ก้านใบบนสุดแยกออก ๑ ครั้ง ก้านใบกลางแยก ๒ ครั้ง และก้านใบล่างแยก ๓ ครั้ง ทำให้เห็นใบทั้งหมดเป็นรูปสามเหลี่ยม ก้านใบย่อยยาว ๕-๘ มิลลิเมตร ก้านใบข้าง และก้านใบร่วมโค้งพองออกที่ฐานและที่ข้อ ก้านใบยาว ๐.๕-๒ เมตร ดอกช่อขนาดใหญ่แบบกระจจะ ออกที่ปลายยอดเป็นกระจุก มีดอกย่อย ๒๐-๓๕ ดอก จะบานพร้อมกันคราวละ ๒-๓ ดอก ก้านช่อดอกยาว ๖๐-๑๘๐ เซนติเมตร ยื่นออกมานอกทรงพุ่มของยอด ดอกย่อยขนาดใหญ่ ๘-๑๒ เซนติเมตร กลีบดอกสีนวลแกมเขียวโคนกลีบเป็นหลอดสีม่วงแดง หรือม่วงด้านนอก หลอดกลีบดอกยาว ๒-๔ เซนติเมตร รูปแตร กลีบดอกหนา ขอบย่น ไม่มีพู หรือพูไม่เท่ากัน มีต่อมกระจายอยู่ด้านนอก ด้านในมีขนหนาแน่น ดอกบานตอนกลางคืน มีกลิ่นสาบฉุน และร่วงตอนเช้า มักจะมีดอกและผลในกิ่งเดียวกัน เกสรตัวผู้ ๕ อัน ติดกับหลอดดอก โคนก้านมีขน เกสรตัวเมียมี ๑ อัน กลีบเลี้ยงยาว ๒-๔ เซนติเมตร มีกลีบเลี้ยง ๕ กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูปทรงกระบอก ปลายไม่แยกเป็นกลีบอย่างเด่นชัด เมื่อเป็นผล กลีบเลี้ยงนี้จะเจริญเป็นเนื้อแข็งมาก ผลเป็นฝัก แบน โค้งเล็กน้อยที่ฐาน มีสันเล็กๆที่ด้านข้าง คล้ายรูปลิ้น ห้อยอยู่เหนือเรือนยอด กว้าง ๖-๑๐ เซนติเมตร ยาว ๓๐-๑๒๐ เซนติเมตร สีน้ำตาลเข้ม สีแดง ติดฝักยาก ฝักเป็นรูปดาบ เมื่อแก่จะแตกเป็น ๒ ซีก เมล็ดแบนสีขาว ขนาด ๔-๘ เซนติเมตร มีปีกบางโปร่งแสง พบบริเวณป่าเต็งรัง ป่าทุ่ง ป่าผสมผลัดใบ บริเวณ ไร่ สวน ออกดอกช่วงเดือนมีนาคมถึงกรกฎาคม ยอดอ่อนรสชาติขม และดอก นำมาลวกกินเป็นผัก ฝักแก่ที่ยังไม่แข็งจะมีรสขมใช้ประกอบอาหารได้ แต่ต้องทำให้รสขมหมดไปโดยการเผาไฟให้ผิวไหม้เกรียม แล้วชุดผิวที่ไฟไหม้ออก นำมาหั่นเป็นฝอย แล้วคั้นน้ำหลายๆหน แล้วจึงนำมาปรุงอาหารได้ เช่น ผัด แกง เป็นผักจิ้มน้ำพริก

การใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น

• **อาหาร** – ดอกฝัก นำมารับประทานเป็นผัก (หญิงตั้งครรภ์ไม่ควรรับประทานฝักอ่อนของเพกา เพราะอาจทำให้แท้งบุตรได้ เนื่องจากฝักของเพกามีฤทธิ์ร้อนมาก)

• **สรรพคุณ**

ราก

- มีรสฝาดเย็น ขมเล็กน้อย ใช้บำรุงธาตุ ทำให้เกิดน้ำย่อยอาหาร เจริญอาหาร
- แก้ท้องร่วง แก้บิด แก้ไข้สันนิบาต
- ใช้ภายนอก รากฝนกับน้ำปูนใส ทาแก้อาการอักเสบ ฟกบวม

เพกาทั้ง ๕ - คือการใช้ส่วนราก ใบ ดอก ผล ต้น รวมกันจะมีรสฝาดเย็น มีสรรพคุณสมานแผล แก้

ฝักอ่อน - รับประทานเป็นผัก ช่วยในการขับผายลม บำรุงธาตุ

เมล็ด - ใช้เป็นยาถ่าย เมล็ดแก้ใช้เป็นยาระบาย แก้ไอ ขับเสมหะ

เปลือกต้น - รสฝาดเย็น และขมเล็กน้อย เป็นยาสมานแผล ทำน้ำเหลืองให้เป็นปกติ ขับน้ำเหลืองเสีย ขับเลือดดับพิษโลหิต บำรุงโลหิต แก้เสมหะจุกคอ ขับเสมหะ แก้บิด แก้อาการจุกเสียด

เปลือกต้นตำสมกับสุรา

- ใช้เป็นยากวาดประสะพิษขางเด็กชนิดเม็ดเหลือง
- แก้ละอองขึ้นในปาก คอกลืน แก้ละอองไข้
- ใช้ฉีดพ่นตามตัวคนคลอดบุตรที่ทนการอยู่ไฟไม่ได้ ทำให้ผิวหนังชา
- ทารอบ ๆ ฝี แก้ปวดฝีทาแก้อาการฟกบวมอักเสบ

เปลือกต้นสดตำสมกับน้ำส้ม ซึ่งได้จากรังมดแดงหรือเกลือสินเธาว์

- รับประทานขับลมในลำไส้ แก้อาการจุกเสียด แก้บิด แก้ท้องอืดไม่หยุด
- รับประทานแก้เสมหะจุกคอ (ขับเสมหะ) ขับเลือดเน่าในเรือนไฟ บำรุงโลหิต
- นอกจากนี้เปลือกเพกา ใช้ร่วมกับสมุนไพรอื่น แก้เบาหวาน แก้โรคมาน้ำ เปือกต้มรวมกับสมุนไพร

หลายชนิด แยกเอาน้ำมันมาทาแก้

- แก้อังคสุตร
- แก่วิดสีดวงทวารหนัก ทวารเบา
- แก้ฟกบวม แก้คัน

• **การใช้ประโยชน์อื่นๆ –**

ภาพที่ ๒๘ แสดงลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของ เพกา

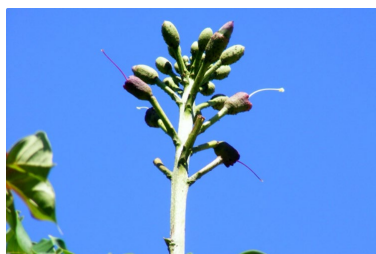
ลักษณะวิสัย

ลำต้น

ใบ

ช่อดอก

ฝักอ่อน

แหล่งอ้างอิง :

๑. โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (ม.ป.ป.).. “กลุ่มยาแก้บิด ท้องเดิน ท้องร่วง โรคกระเพาะ, เพกา”.

https://www.rspg.or.th/plants_data/herbs/herbs_๐๗_๗.htm

๒. ฐานข้อมูลสมุนไพรไทยเขตอีสานใต้ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (๒๕๖๙). “เพกา”.

<https://phar.ubu.ac.th/herb-DetailPhargarden/๘๔>